

CSER Ferenc (Queanbeyan), DARAI Lajos (Kápolnásnyék):

Nem látjuk a ménestől a lovat?

Lóról írni különösen időszerű lenne a magyarság számára, ha mi tényleg országunkat vettük volna egy lóért,¹⁰⁶¹ nem úgy, mint III. Richárd, aki odaadta volna az övét érte.¹⁰⁶² De országunk miénk volt, földműves, magyar nyelvű őslakosoké.¹⁰⁶³

A ló házasításával kapcsolatos hírt láttunk nemrég,¹⁰⁶⁴ és nemcsak azért írunk róla, mert elég nagy tárgyi tévedést tartalmaz, hanem mert rávilágíthatunk vele a veszélyre, amit most a történelem új, genetikai kezelése mutat.

---

¹⁰⁶¹ https://hu.wikipedia.org/wiki/A_feh%C3%A9r_%C3%B3_mond%C3%A1ja.

¹⁰⁶² https://hu.wikipedia.org/wiki/Bosworthi_csata.

¹⁰⁶³ Cser Ferenc, Darai Lajos: *Kárpát-medencei magyar ősiség*. Hun-idea Szellemi Hagyományörző Műhely, Budapest, 2008. http://www.magtudin.org/Cser_Darai_Karpat-medencei_magyar_osiseg.pdf.

¹⁰⁶⁴ -rc- (Papdi-Pécskői Viktor): „A tudósok rájöttek, hol házasították a lovat.” *Index*. 2021. október 23. 12:56.

<https://index.hu/techtud/2021/10/23/lovak-haziasitas-archeologia-genetika-tenyesztes-kultura-emberiseg-tor-tenelem/>. Az eredeti közlés: Pablo Librado, Naveed Khan, Antoine Fages, Mariya A. Kusliy, Tomasz Suchan, Laure Tonasso-Calvière, Stéphanie Schiavinato, Duha Alioglu, Aurore Fromentier, Aude Perdereau, Jean-Marc Aury, Charleen Gaunitz, Lorelei Chauvey, Andaine Seguin-Orlando, Clio Der Sarkissian, John Southon, Beth Shapiro, Alexey A. Tishkin, Alexey A. Kovalev, Saleh Alquraishi, Ahmed H. Alfarhan, Khaled A. S. Al-Rasheid, Timo Seregély, Lutz Klassen, Rune Iversen, Olivier Bignon-Lau, Pierre Bodu, Monique Olive, Jean-Christophe Castel, Myriam Boudadi-Maligne, Nadir Alvarez, Mietje Germonpré, Magdalena Moskal-del Hoyo, Jarosław Wilczyński, Sylwia Pospuła, Anna Lasota-Kuś, Krzysztof Tunia, Marek Nowak, Eve Rannamäe, Urmas Saarma, Gennady Boeskorov, Lembi Lõugas, René Kysely, Lubomír Peške, Adrian Bălăşescu, Valentin Dumitraşcu, Roxana Dobrescu, Daniel Gerber, Viktória Kiss, Anna Szécsényi-Nagy, Balázs G. Mende, Zsolt Gallina, Krisztina Somogyi, Gabriella Kulcsár, Erika Gál, Robin Bendrey, Morten E. Allentoft, Ghenadie Sirbu, Valentin Dergachev, Henry Shephard, Noémie Tomadini, Sandrine Grouard, Aleksei Kasparov, Alexander E. Basilyan, Mikhail A. Anisimov, Pavel A. Nikolskiy, Elena Y. Pavlova, Vladimir Pitulko, Gottfried Brem, Barbara Wallner, Christoph Schwall, Marcel Keller, Keiko Kitagawa, Alexander N. Bessudnov, Alexander Bessudnov, William Taylor, Jérôme Magail, Jamiyan-Ombo Gantulga, Jamsranjav Bayarsaikhan, Diimaajav Erdenebaatar, Kubatbeek Tabaldiev, Enkhbayar Mijiddorj, Bazartseren Boldgiv, Turbat Tsagaan, Mélanie Pruvost, Sandra Olsen, Cheryl A. Makarewicz, Silvia Valenzuela Lamas, Silvia Albizuri Canadell, Ariadna Nieto Espinet, Ma Pilar Iborra, Jaime Lira Garrido, Esther Rodríguez González, Sebastián Celestino, Carmen Olària, Juan Luis Arsuaga, Nadiia Kotova, Alexander Pryor, Pam Crabtree, Rinat Zhumatayev, Abdesh Toleubaev, Nina L. Morgunova, Tatiana Kuznetsova, David Lordkipanize, Matilde Marzullo, Ornella Prato, Giovanna Bagnasco Gianni, Umberto Tecchiati, Benoit Clavel, Sébastien Lepetz, Hossein Davoudi, Marjan Mashkour, Natalia Ya. Berezina, Philipp W. Stockhammer, Johannes Krause, Wolfgang Haak, Arturo Morales-Muñiz, Norbert Benecke, Michael Hofreiter, Arne Ludwig, Alexander S. Graphodatsky, Joris Peters, Kirill Yu. Kiryushin, Tumor-Ochir Iderkhangai, Nikolay A. Bokovenko, Sergey K. Vasiliev, Nikolai N. Seregin, Konsantin V. Chugunov, Natalya A. Plasteeva, Gennady F. Baryshnikov, Ekaterina Petrova, Mikhail Sablin, Elina Ananyevskaya, Andrey Logvin, Irina Shevnina, Victor Logvin, Saule Kalieva, Valeriy Loman, Igor Kukushkin, Ilya Merz, Victor Merz, Sergazy Sakenov, Victor Varfolomeyev, Emma Usmanova, Viktor Zaibert, Benjamin Arbuckle, Andrey B. Belinskiy, Alexej Kalmykov, Sabine Reinhold, Svend Hansen, Aleksandr I. Yudin, Aleksandr A. Vybornov, Andrey Epimakhov, Natalia S. Berezina, Natalia Roslyakova, Pavel A. Kosintsev, Pavel F. Kuznetsov, David Anthony, Guus J. Kroonen, Kristian Kristiansen, Patrick Wincker, Alan Outram & Ludovic Orlando: “The origins and spread of domestic horses from the Western Eurasian steppes.” *Nature* 20 October 2021. <https://www.nature.com/articles/s41586-021-04018-9>. A magyar cikk írója ezekre hivatkozik: Alison Bosman: „The origin of horse domestication has finally been revealed.” *earth.com* 10-20-2021. <https://www.earth.com/news/the-origin-of-horse-domestication-has-finally-been-revealed/>. Carly Casella: „Genetic Tracing Reveals Where The Powerful Ancestor of Modern Horses Came From.” *sciencealert* 21 October 2021. . Jonathan Lambert: Scientists found modern domestic horses’ homeland in southwestern Russia. Two genes tied to endurance and docility may help explain the equines’ success. *ScienceNews* October 20, 2021 AT 11:00 AM. <https://www.sciencenews.org/article/dna-genes-modern-domestic-horses-origin-russia>.

A ló házasításának helyére vonatkozó e mostani genetikai kutatáseredmény közlésben kettős tárgyi tévedésnek tekinthető, hogy azt Kr. e. 2200-ra teszik, és a Kaszpi-tengertől északra fekvő füves területre. Ezzel „csupán” 2300 évet és 1400 kilométert tévednek.

Az utolsó jégkorszak után az orosz sztyeppére a Fekete-tó feltöltődését¹⁰⁶⁵ közvetlenül követő időben telepszik vissza az ember, de a műveltségek itt kezdetben kisállattenyésztő, majd a ló befogását követően már nagyállattartó és tenyésztő közösségeket alkottak. Először a birkát, majd a lovat tenyésztették. Itt találjuk a legrégebbi lovaglás nyomait: zabla nyoma az emberrel eltemetett ló koponyán a Dnyeper bal partján, Dereivkában Kr. e. 4500 körüli időből.¹⁰⁶⁶ És a lovaglás lehetővé tette, hogy elterjedjen a szarvasmarha tenyésztése. Saját fémjük nem volt, azt a nyugati, észak-nyugati műveltségektől szerezték be.¹⁰⁶⁷ Ellenben már Kr. e. 5500 körül megtalálható náluk a társadalom kasztosodása, vele párhuzamosan az emberölésre alkalmas fegyver is. Hitvilágukban a megszemélyesített elemek istenekként jelennek meg. A ló befogása után hamarosan megindulnak csoportosan és fegyveresen hódítani. Előbb dél-nyugati, majd nyugati, később észak-nyugati irányban törnek rá Európára.

Ugye, ha egy vadló hátára felülhetünk, sőt zablát is használunk, akkor az már nem vadló. Ilyen a dereivkai lelet. Csakhogy most azt állítják, hogy a vadló házasítása jóval később történt, mert olyan géneket találtak, amelyek a tömeges lótartás alapjai. De a Dereivka temetőjében talált lókoponya fogazata zabla használatára utal. Hogy tenyésztett volt-e, illetve, hogy az utódai fennmaradtak-e, az persze kérdés. De az nem, hogy lovagoltak akkor már. Aki ezt nem veszi figyelembe, jobb esetben tudatlan, rosszabb esetben célja van vele. Félő, hogy a genetikusok történelmi-régészeti vaksága a kettő keveredése. Hogy miként, ennek szentelünk itt még pár sort.

Minthogy a dereivkai Dnyeper-kanyari leletet annakidején közlő D. W. Anthony és Marija Gimbutas szerepel a Nature-cikk irodalomjegyzékében, a tény mellőzését szándékosnak vehetjük. A nézésük ellenére a látás tehát elmaradt, egyfajta farkasvakságot látunk az emberiség alárendelő korszakát megelőző mellérendelő világot illetően. A kérdéses időszakban kialakuló alárendelő alapműveltség jellemzőit felidézve, először is a nevét – kurgán – az elit jellegzetes temetkezési módja alapján kapta. A kurgán műveltség kialakulásában meghatározó szerepet töltött be a sztyeppéi ló. Félreértések elkerülése végett már most leszögezzük: a ló sztyeppéi állat, sem Egyiptomban, sem a Folyamközben nem élt, oda csak sokkal később – a Kr. e. 3. évezredet követően került be. Azaz, amit a kurgán műveltségről elmondunk, annak elemei esetleg megtalálhatók ugyan ez utóbbi területeken is az alárendelő műveltség összetevőiként, de a lovaglás, a lovas pásztorkodás, a lóvontatású kocsi nem. A lovaglás tette aztán lehetővé, hogy az ember az utazását tekintve elszakadjon a vízpartoktól és a sztyeppén kelet-nyugati irányban tömegesen mozoghasson.¹⁰⁶⁸

A lovat megülő sztyeppéi nagyállattenyésztő műveltségek kifejezetten férfi központú szemlélettel, harcias életmóddal rendelkeztek és a fegyver – kezdetben a kőkés és az ún. harcibalta (az még kőbalt volt), később a bronztőr, még később a kard – isteni rangra tett szert. A letelepedettek hitvilágára addig a lélekhit volt a jellemző, melynek jelképei a későbbi világelemeknek nevezett tűz, víz, levegő és föld jelképei voltak és amelyek megszemélyesítéséből származtak az alárendelő műveltségek istenségei. A kurgán hitvilág lényegi eleme viszont az istenség, akinek magukat alárendelve rendelték maguk alá a letelepedett népességet. Általános volt náluk az emberáldozat, a véráldozat, az önmagáért való harc. Mindezek a jellemzők föllelhetők később az ún. nordikus hitvilágban, azaz a kurgán műveltséget elsősorban azokhoz lehet kötni.

¹⁰⁶⁵ William Ryan, Walter Pitman: *Noah's Flood. The New Scientific Discoveries about the Event that Changed History*. Simon & Schuster, New York, 1998.

¹⁰⁶⁶ D. W. Anthony: „Shards of Speech.” *Science* 1996 January/February, p. 34. Marija Gimbutas: *The Civilization of the Goddess*. Harper, San Francisco, 1991. p. 353.

¹⁰⁶⁷ Gimbutas (1991), p. 369.

¹⁰⁶⁸ Padányi Viktor: *Dentu-Magyarica*. Turul. Veszprém, 1989.

Ugyanezeket a műveltségi jellemzőket találhatjuk meg a korábbi kurgán műveltség területein utóbb élő szkitáknak mondottakról szóló leírásokban is, istenneveik, vallási rítusuk, temetkezési módjuk mind ezt fejezi ki. Mindezek pedig tökéletesen idegenek a mellérendelő műveltségtől, amilyent a kurgán-hódítások után már csak a magyar népi emlékezetben és műveltségben találunk Európában.

A kurgán műveltség alapvető emberforrása a Fekete-tenger jégkorszakot követően édesvízi tóvá alakult medencéjének föltehetően északi területe, ahonnan a Boszporusz átszakadásakor – Kr. e. 5500¹⁰⁶⁹ – vonultak északra és telepítették be az orosz sztyeppét. A sztyepei nagyobb sűrűségű emberi élet megköveteli az állattenyésztést és a kezdeti birka mellett később a befogott ló és annak birtokában a marhatenyésztés szolgálhatta az ember életét. A párhuzamosan, nyugatabbra letelepedett műveltségek elsősorban földművelésből éltek és ezek többletterméke képezte aztán később a kurgán inváziók hajtóerejét, merthogy anélkül telepedhettek rá a földművesekre, hogy azok kipusztultak volna. Európában velük párhuzamosan, ám előttük haladva terjedt a vonaldíszes kerámia műveltsége, melynek egyértelmű forrása a Kárpát-medence.

A lovaglás és később a kocsis birtokában tehát a sztyepei kurgán műveltsége Európa meghódításába kezd – új társadalmi szervezettsége a rabszolga társadalom. A kurgán műveltség inváziója három – vagy Ázsiát tekintve négy – hullámban történt. Az I. kurgán invázió: Kr. e. 4500, a II. kurgán invázió: Kr. e. 3500, a III. kurgán invázió: Kr. e. 3000. Ez utóbbival – Maria Gimbutas szavával élve – gyakorlatilag befejeződik Európa 'indogermánosodása'.

A 4. invázió már nem invázió jellegű volt, hanem több lépésben, kisebb csoportok vándorlásával és a lóvontatási harci szekér hadi alkalmazásával valójában Ázsiába forduló inváziót jelent. Ennek kora Kr. e. 1900–1500. Ekkor jut el a lovaglás és a lovas harci szekér Mezopotámiába, majd később a hykszosz hódítás révén Egyiptomba. A kusiták idején ismeri meg Sumér ezt a fegyvernemet és tanulja meg. A lovas pásztorok a Balkánon és Anatólián át kerültek Ázsiába, nem pedig a Kaukázuson keresztül, vagy a Kaszpi-tenger partján, legkevésbé talán annak keleti oldalán.

Vessünk egy pillantást az I. kurgán invázióra. Ennek forrása a Kaukázustól északra elterülő sztyepei, céliránya elsősorban a Balkán, majd a Duna mentén halad észak-északnyugat felé. Nem alakít ki kettős társadalmat, hanem a letelepedettek műveltségét fölégeti – azok teljességgel védtelenek voltak a támadó lovas pásztorokkal szemben! A letelepedett társadalom vagy pusztul, vagy elmenekül. Menekülési irány zömmel a Kárpátoktól északnyugatra történik.

Az egy évezreddel későbbi II. kurgán invázió forrása az orosz sztyepei északi területe és nemcsak délnek, hanem északnak is halad. Ez már nem égeti fel a letelepedett műveltségeket, hanem lassan fokozatosan terjed nyugatra és a földművelőkre rátelepedve kettős műveltségeket alakít ki.

Itt láthatjuk a vonaldíszes kerámia műveltségének egy különleges mozgását: északkeletre, az Urál térségébe vonul! Oda, ahol ma az ún. finnugorok élnek. A legtávolabb vándorlók ekkor kerülnek aztán az Urál mögé és teremtik meg életfeltételeiket a hideg övben. Ők ma az ún. ugorok, azaz vogulok és osztjások.

A III. kurgán invázió elsősorban a Kárpát-medencén ment át, de ennek következménye a Balkán később ismert műveltségeinek – műkénei, minószi¹⁰⁷⁰ – a kialakulása, majd ennek záró eseményeként fogható fel a tengeri népek inváziója, melyben a Földközi-tenger városi műveltségei megroggyantak, részben el is tűntek.

Az európai műveltségek ötvöződtek a kurgán inváziók műveltségi hatásával, a III. invázió végén a kialakult műveltségekben meghatározó a harangedény műveltség, s vele párhuzamosan

¹⁰⁶⁹ Az édesvízi tó feltöltődését Fekete-tengerré korábbi expedíciók bizonyították. A hatalmas ár 155 méterrel emelte a vízszintet, 155.400 km²-t öntötte el. Tengergeológusok szerint az özönvíz hirtelen jött. Lásd Ryan, Pitman, 1998.

¹⁰⁷⁰ A teljes Balkánra, beleértve a Peloponnészoszi-félsziget és a Kükládokat is.

a megalit kultúráé. A létrejövő európai ötvöződött műveltségek sorában a Kárpátoktól északra volt a szvidéri kultúra, és itt lesz a későbbi szlávok. A Germán-alföldről később a kelta műveltséget ismerjük. Közép-Kelet-Európában, az orosz sztyeppén a szkíta műveltség jelenik meg. A szkíta alkotta ebben a korban az orosz sztyeppe – főleg annak keleti szakasza – műveltségét, hatalma a Dnyeper vonaláig terjedt. Attól nyugatra csak a szkíta összeomlást követően kerül talán egy törzsnyi ember – és telepszik be a Kárpát-medencei sztyeppe északibb területeire. Nyugaton a kelta műveltség uralkodik. A kettő között van egy fehér folt, ahol ebben az időszakban – és még másfél évezredig – nincs kettős kultúra, van viszont fémfeldolgozás – és ezt a műveltséget tekintjük mi magyarnak. Nyugat-Európában pedig a harangedényes műveltség terjed tovább, majd ennek nyomában a kelta. Dél-Európában a később göröggé vált pelagéz műveltséget láthatjuk, mely göröggé a dór és ion törzsek hódításával válik. A Közép-Európában lévő fémfeldolgozó műveltség – fehér foltként – nem válik kettős műveltséggé, s mint fegyverkovács önállóan megmarad.

Ezeknek az alárendelő műveltségeknek az előtérbe állítása tehát az oka a mai túlnyomóan alárendelő világban annak a szellemi széljárásnak, amely szerint fordulva a genetikusok – mint egy arra alátámasztást keresve – kutatnak. Estünkben a máig elérhető lógénkészletből csak addig következtetnek vissza a ló-házasítást illetően, ameddig előfeltevésüket bizonyítva látják, ez pedig a következő: Minthogy az elmúlt 50.000 év európai és ázsiai lóállományának lovai az idő túlnyomó részében vegyes vadló-populációk voltak, ezeknek sokszínűsége éppen 4000 évvel ezelőtt azért tűnt el, és „i. e. 1500–1000 körül Spanyolországtól Mongóliáig már mindenütt megjelentek azok a lovak, amelyeknek a közös őse egy ponto-kaszi sztyeppén 4200 éve élt ló”, mert akkor házasították és azt tenyésztették tovább.¹⁰⁷¹ Hogy nem tenyésztették lóra is fel lehet ülni, azt ugyan nem tagadják, de nem számolnak vele. Pedig elég cowboy-filmet láthattak vadló befogásról, betörésről – a 20. századból! Mennyivel inkább így lehetett ez 6000 éve. És így is volt, amint a dereivkai lelet bizonyítja. A Nature-tanulmányból már azt is tudhatjuk, hogy befogott, lovaglásra betört lókoponyáról van szó.

Igy aztán a toulouse-i Antropobiológiai és Genomikai Központ molekuláris archeológusa, Ludovic Orlando és 162 kollégája, a Nature-beli tanulmány írói, megelégszenek annyival, hogy feltételezik továbbá, hogy csak olyan lóra ültek annakidején, amely mai fogalmaink szerint arra alkalmas volt, tehát erős gerinccel bírt és szelíd volt. Erre bizonyítékot a következők szerint találtak: „A Kaszpi-tengertől északra fekvő füves területen élt ló két, modern lovakra jellemző gént hordozott. A GSDMC nevű gén szelídebb magatartást, míg a ZFPM1 gén erősebb gerincet kölcsönözött az állatnak. A genetikai bizonyítékok alapján tehát kezdettől egy lovagolható, nyugodt temperamentumú állat kitenyésztése volt a cél... A tanulmány cáfolja a korábbi eredményeket, amelyek szerint a lovak ötezer évvel ezelőtt keleti nomádokkal érkeztek Európába, megjelenésüket egy évezreddel későbbre teszi. Az említett kutatás az egykori botaji nép lakóhelyén, Kazahsztánban talált 5500 éves csontvázból indul ki, amelynek fogazatán zabra nyomait fedezték fel. A DNS-vizsgálat kimutatta, hogy ez egy Przewalszkij-ló volt, ami a mai lovak ma is élő vad rokona. A genetikai adatok egy robbanásszerű demográfiai változást mutatnak, amihez fogható nem volt az elmúlt százezer évben. Ez akkor volt, amikor átvettük az állat szaporodása feletti ellenőrzést, és elkezdtük csillagászati mennyiségben tenyésztetni őket – mutatott rá Orlando. A tökéletes ló megjelenése ugyanakkor az emberi társadalmat is gyökeresen megváltoztatta, amiről a következő századokban megjelenő fogat építés és a népek tömeges vándorlásának nyomai tanúskodnak.”¹⁰⁷²

Van itt minden a hirtelen gyökeres társadalmi változástól a tömeges népvándorlásig – a ló házasítása következményeként. Siker-történetről van szó tehát. De a gond az, hogy a valóság mást mutat, amint fentebb vázoltuk – például nem a nép vándorolt lóháton, hanem a hódító elit.

¹⁰⁷¹ Papdi-Pécskői, 2021.

¹⁰⁷² Uo.

Felmerül tehát az örök kérdés: ment-e a világ a hódítások által elébb, vagy előrébb járnánk, ha anélkül használtuk volna a lovat békés célokra, kezdve tehát a marhapasztorkodással és folytatva a szekeres szállítással. Mi utóbbit állítjuk.

Összefoglalóan tehát azt mondhatjuk, hogy a kerekes kocsi Kr. e. 3500 körül jelent meg és azt Mezopotámiában szamár húzta. Lovat csak az után lehetett kocsi elé fogni, hogy feltalálták a hámot, mert az iga, amit ökrös szekereknél használtak, a lovat megfojtotta volna. Azaz lovagolni hamarabb lehetett, – és kellett, – mint kocsit húzatni a lóval. Ahogy Padányi Viktor kimutatta, a ló befogása előtt az emberi vándorlás útja zömmel folyók mentén történt, azokra merőlegesen történő mozgás pedig igényelte a teherhordó, az embert hordó állatot.

Ide vágó adat az is, hogy a kengyel, amellyel a lóhátról való harc – a láb megtámasztása karddal való sújtáskor – lehetővé vált, még későbbi, nagyjából a hunokhoz köthető. A visszacsapó nyíl pedig a szkítákhoz – akik ezt lóhátról használhatták, de még kengyel nélkül.

A ló tette lehetővé a kurgán inváziókat.

Mindezzel nem azt akarjuk tagadni, hogy a mai lóállomány eredete nem ott volt, ahová a Nature szerzőgárdája teszi, de az igenis téves, hogy akkor kezdődött a ló házi alkalmazása. A kurgán előtti műveltségek a lovat szent állatnak tekintették – és fogyasztották. A befogása és a zabra használata – már a dereivkai lelet korától legalább – jelzi a lovaglást. Hogy akkor mennyire volt általános a tenyésztés, azon lehet vitatkozni, de azon nem, hogy az ember már Kr. e. 4500 körül lovagolt.